

BONES PRÀCTIQUES SOCIALS

Comunitat d'innovació i coneixement

Hort al Terrat

FITXA DIVULGATIVA. ANY EDICIÓ 2020

Aprentatge i autonomia de les persones amb discapacitat a través de l'agricultura urbana

Promogut per: Institut Municipal de Persones amb Discapacitat – Departament de Promoció i Suport

PRÀCTICA ACTUALITZADA
2022

PRESENTACIÓ

El projecte “Hort al terrat” fomenta la inclusió social de les persones amb discapacitat i en promou l'autonomia i aprenentatge en l'àmbit de l'horticultura. Amb aquesta finalitat s'han instal·lat diversos horts urbans als terrats en desús d'edificis municipals, i el seu funcionament ha estat confiat a entitats de persones amb discapacitat. Els objectius generals són la millora de la salut física, social i emocional de les persones amb discapacitat i l'augment del nombre d'àrees verdes de la ciutat. L'experiència també pretén crear sinergies entre l'Administració local de la ciutat, organitzacions d'agricultura urbana i entitats de persones amb discapacitat. D'aquesta manera, l'experiència fomenta l'agricultura urbana i el cultiu d'abastament local, que proporciona maneres innovadores de gestionar l'aigua i el sòl, garanteix una producció sostenible i de qualitat i ofereix productes cultivats localment a organitzacions que treballen amb persones en risc d'exclusió. Més concretament, el projecte promou la inclusió social mitjançant la normalització i l'activitat agronòmica, es proporcionen aprenentatges pràctics i es contribueix a l'apoderament de les persones amb discapacitat com a participants actius de la comunitat. Alhora fomenta una ciutat més ecològica i promou la idea de consum local. Així mateix, els horts al terrat permeten fer front a la manca de terres disponibles en una ciutat tan densa com Barcelona. Per acabar, els excedents, inicialment destinats al consum propi dels participants, es lliuren a col·lectius de persones vulnerables, promovent així el rendiment social de la inversió. En definitiva, el projecte recull una dimensió educativa en el treball amb persones amb discapacitat, una dimensió ambiental de reutilització i aprofitament d'espais, una dimensió d'obertura a la ciutadania d'un espai o equipament públic, una dimensió d'innovació en la producció sostenible d'hortalisses i, finalment, una dimensió social en el moment en què es fa donació dels excedents del cultiu a col·lectius vulnerables mitjançant menjadors socials i banc d'aliments.

Aquesta pràctica està vinculada amb: persones amb discapacitat, acció comunitària, gestió del temps, salut mental, noves tecnologies, voluntariat.

CONTEXT

Barcelona és una ciutat que té 1.620.809 d'habitants amb una densitat poblacional elevada (15.992 hab/km² enfront de la densitat de 235 hab/km² de Catalunya¹) i amb un espai limitat de creixement a les zones perifèriques del municipi. Aquest element, a banda de les complicacions que pot comportar el creixement poblacional de la ciutat, duu associada una gran dificultat a l'hora de planificar espais d'equipaments urbans per a l'ús educatiu, de lleure i d'oci entre altres. Entre aquests equipaments es troben els anomenats *horts urbans*: la ciutat no pot donar resposta a l'alt nombre de peticions de ciutadans que desitgen cultivar horts (incloent-hi les entitats que treballen amb persones amb discapacitat) senzillament perquè no hi ha espai lliure per fer-ho. Aquest fet ha portat a idear noves vies de promoure l'horticultura a la ciutat de Barcelona que se centren a cercar, principalment, llocs on posar-la en pràctica. És així com es va detectar que l'Administració municipal, malgrat no tenir sòl disponible, sí que té espais construïts en desús com són els terrats dels mateixos edificis municipals. El fet de disposar d'aquests espais i la demanda d'horts de cultiu han propiciat la creació del projecte "L'hort al terrat". En aquest context, el projecte s'inicia pròpiament a la seu de l'Àrea de Drets Socials, Justícia Global, Feminismes i LGTBI de l'Ajuntament de Barcelona, on l'any 2016 es detecta l'existència d'un terrat de grans dimensions al qual no es dona cap funcionalitat. S'inicia així el projecte pilot comptant amb el suport de l'Institut de Recerca Tecnoagroalimentari (IRTA) per la part tècnica i agronòmica, i la participació de tres centres ocupacionals per a persones amb discapacitat intel·lectual de Barcelona. El projecte ha anat creixent fins a la participació actual de dotze centres de persones amb discapacitat i sis horts distribuïts en quatre districtes de Barcelona. Els usuaris participants en el projecte reben formació en horticultura que promou l'aprenentatge en tots els processos de creixement de les hortalisses (plantació, poda, rec, collita, detecció de plagues, etc.). El vessant educatiu és un dels eixos principals del projecte, i per aquest motiu es prenen les decisions partint dels interessos i les capacitats dels usuaris i usuàries participants. Unes de les àrees de creixement del projecte actualment és la voluntat de poder aprofundir en la relació amb altres col·lectius de la ciutat (infants, joves, gent gran, etc.) i la dimensió pedagògica sembla un dels espais amb més oportunitats.

¹ Font Idescat <https://www.idescat.cat/emex/?id=080193>

OBJECTIUS I ABAST

Els **objectius generals** del projecte “L’hort al terrat” són:

- Promoure el desenvolupament de l'autonomia i de l'aprenentatge de les persones amb discapacitat: els destinataris de l'hort són persones adultes amb discapacitat intel·lectual, dificultats provinents de salut mental o discapacitat física, que assisteixen a centres ocupacionals, residències o centres de dia de diferents barris de Barcelona.
- Contribuir a la sostenibilitat i el medi ambient: instal·lació d'un hort basat en tecnologia hidropònica en sacs de cultiu, reg per degoteig, fertirrigació i respectuós amb el medi ambient, a la coberta d'edificis municipals.
- Aprofitar els espais comunitaris en desús de l'Administració.
- Promoure la dimensió social, el treball comunitari i el voluntariat a partir de la donació dels excedents del cultiu a col·lectius vulnerables mitjançant menjadors socials i bancs d'aliments.

Per la seva banda, els **objectius específics** són els següents:

- Que les persones amb discapacitat participants en el projecte obtinguin i amplïïn coneixements en la producció agrícola i tècniques de cultiu ecològic.
- Contribuir a la millora de la salut física i emocional de les persones amb discapacitat participants en el projecte.
- Potenciar l'autonomia personal i la millora de la tolerància a la frustració de les persones amb discapacitat participants en el projecte.
- Promoure la inclusió de les persones amb discapacitat que participen en el projecte en la comunitat i en un entorn normalitzat.
- Obrir a la ciutadania espais en desús de l'Administració.
- Promoure l'agricultura urbana, la creació d'espais verds i la millora del medi ambient.
- Crear sinergies entre l'Administració, les entitats especialitzades en l'agricultura urbana i les entitats que atenen persones amb discapacitat.
- Tancar el cercle social i poder oferir els productes recollits a l'hort a entitats que atenguin a persones amb risc d'exclusió.
- Establir col·laboracions amb altres col·lectius de la ciutat (gent gran, infants, etc.) a través de projectes conjunts.
- Buscar col·laboracions amb altres departaments de l'Administració pública per promoure la cerca de finançament per poder a dur terme rèpliques del projecte.

Pel que fa al **col·lectiu destinatari**, el programa es dirigeix a persones amb discapacitat, en concret a través dels centres ocupacionals. Tot i així, el projecte implica la participació d'una multiplicitat d'actors (veure més endavant l'apartat específic).

EL PROCÉS D'IMPLEMENTACIÓ

» ETAPES

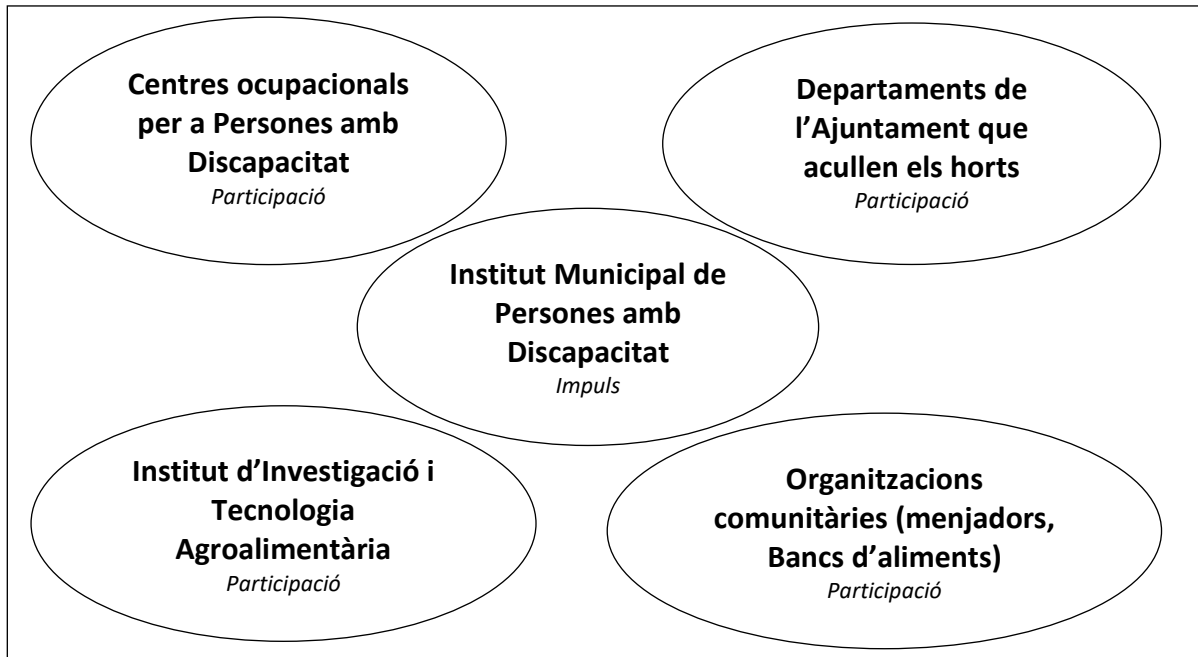
La gràfica següent presenta de manera sintètica les etapes a través de les quals es desenvolupa el projecte "L'hort al terrat":

FASES 1 - 2	FASES 3 - 4	FASES 5 - 6
1) Identificació de necessitats.	1) Seguiment trimestral del projecte.	1) Donació de l'excedent a entitats socials properes territorialment (menjadors socials, bancs d'aliments).
2) Planificació: on, quan, agents participants i col·laboradors.	2) Creació d'espais de coordinació amb els agents participants.	2) Encàrrec de recerca científica sobre el benefici social entre els participants.
3) Concurs públic per a la selecció d'entitats participants i signatura.	3) Difusió en mitjans de comunicació, web i visites a l'hort al terrat in situ.	3) Encàrrec de recerca científica sobre la qualitat del producte (aire, material pesant, etc.).
4) Formació als educadors i educadores.	4) Sensibilització sobre inclusió dels treballadors/ores municipals.	4) Encàrrec d'anàlisi del cost/productivitat.
5) Formació als usuaris/àries.	5) Expansió del projecte en altres espais de l'Administració susceptibles de copiar-lo.	
6) Plantació i collita segons calendari de cada espècie.		

» ACTORS IMPLICATS

El projecte "L'hort al terrat" està impulsat per l'Institut Municipal de Persones amb Discapacitat (Promoció i Suport) i hi participen: centres ocupacionals per a persones amb discapacitat (dotze entitats del sector, amb prop de cent vint agricultors/ores en total), departaments de l'Ajuntament de Barcelona on s'instal·len els horts (IMPD i altres), l'Institut d'Investigació i Tecnologia Agroalimentàries (IRTA) i organitzacions comunitàries, com ara menjadors socials o bancs d'aliments, receptors de l'excedent.

El gràfic següent presenta de manera esquemàtica els agents que formen part del programa.

» RECURSOS

D'una banda, el projecte "L'hort al terrat" es desenvolupa amb els **recursos humans** següents: dues persones de l'Institut Municipal de Persones amb Discapacitat, l'equip de l'empresa agronòmica (coordinador/a i dos tècnics/ques), els centres ocupacionals (coordinador/a-educador/a de cadascun dels centres). D'altra banda, pel que fa als **recursos materials**, el projecte utilitza material consumible (taules de cultiu, planters per a la producció d'espècies comestibles com ara tomàquet, enciam, pèsol o espinacs), estris de jardineria i recursos d'infraestructura (disseny i posada en marxa d'un sistema adequat basat en tecnologia hidropònica, reg per degoteig, fertilització i programador automàtic per a reg). El projecte compta amb un **pressupost** anual d'entre 12.000 i 15.000 € per a la instal·lació inicial d'un hort i d'entre 7.000 i 9.000 € de manteniment per cobrir els costos de la plantació, la compra de productes fitosanitaris, els nutrients per a la verdura i el seguiment per part de professionals de les empreses d'agronomia (formació i seguiment de les incidències d'inclinació, plagues, etc.).

RESULTATS

En termes generals, els objectius plantejats inicialment pel projecte han estat assolits. Els resultats pel que fa a l'objectiu de “desenvolupar l'autonomia i l'aprenentatge de les persones amb discapacitat” són especialment rellevants. Una recerca sociològica sobre el projecte desenvolupada l'any 2018² va posar de manifest que la participació en aquesta iniciativa comporta beneficis importants en la qualitat de vida i el desenvolupament personal, perquè permet descobrir nous entorns urbans, trencar la rutina diària dels tallers ocupacionals, potenciar l'autoestima i ampliar els nivells de responsabilitat, i alhora fa que s'observi una reducció de l'ansietat en algunes persones. L'estudi compara un grup de participants i un grup de control sobre qüestions com l'autodeterminació, el benestar (emocional, físic, material), la inclusió social, el desenvolupament personal i les relacions interpersonals, i determina un augment de l'índex de qualitat de vida de +3,73 punts al cap de tres mesos i de +5,58 després de set mesos entre els participants usuaris de “L'hort al terrat”.

Per la seva banda, els objectius en relació amb a la instal·lació dels horts i l'aprofitament d'espais en desús de l'Administració també s'han aconseguit. Existeixen actualment sis horts en funcionament, cinc dels quals segueixen el model inicial i el sisè desplega un model nou que pretén millorar l'ús de materials reciclats, nutrients ecològics i estalvi d'aigua. Per acabar, els objectius relacionats amb la dimensió social, comunitària i de voluntariat atorguen una valor afegit al projecte i resulten molt apreciats pels agricultors/ores. Avui dia pràcticament tota la collita va a parar a tres menjadors socials i dos bancs d'aliments propers a cadascun dels horts. La donació de menjar canvia el rol de les persones amb discapacitat i és molt ben valorada per les entitats receptores. Es tracta de menjar fresc, en bon estat i de bona qualitat. De fet, aquest és també un element analitzat en la part de recerca agronòmica que es desenvolupa des de l'IRTA i es pot afirmar que els productes, malgrat que es cultiven en plena ciutat, són sans, amb nivells de contaminació molt baixos i no suposen cap mena de risc per a la salut.

APRENTATGE

Entre les **fortaleses** es pot destacar la capacitat del projecte de treballar amb persones amb diferents tipus de discapacitat, i també de promoure un paper actiu d'aquests participants, fet que genera un benefici social. Per la seva banda, des del punt de vista agronòmic, cal esmentar el cultiu de noves varietats vegetals. També és destacable que tots els actors participen en el disseny del mateix projecte i en la resolució de les

² Triguero-Mas [et al.] [en premsa]. *Quality of life for gardeners of urban rooftops with mental health and intellectual disabilities.*

dificultats. D'aquesta manera, la majoria de les millores provenen de les propostes fetes pels diferents agents participants.

Per la seva banda, es detecten algunes **dificultats** a les quals el projecte intenta donar resposta. D'una banda, l'excedent de les hortalisses, que és molt superior a l'esperat i fa impossible que els productors el consumeixin. Per aquest motiu la producció restant es dona a menjadors socials i a bancs d'aliments. D'altra banda, un repte clau del projecte és aconseguir la sostenibilitat econòmica. Actualment, les dificultats econòmiques es troben en els alts costos de manteniment. Per això s'ha començat a treballar amb empreses del sector a través de nous models d'horts verticals.

Finalment, pel que fa a la **transferibilitat**, el projecte s'ha anat traslladant a diferents indrets de la ciutat, donada la demanda d'expansió a altres departaments i equipaments. També ha rebut premis (com ara un European Public Sector Award) que assenyalen la seva adaptació a diferents realitats i territoris. La metodologia del projecte, i la capacitat per col·laborar amb diferents col·lectius destaquen com aspectes més clarament transferibles.

INFORMACIÓ PRÀCTICA

Promogut/impulsat per: Institut Municipal de Persones amb Discapacitat – Departament de Promoció i Suport

Professional/tècnic referent: Ferran Urgell i Núria Cardona - furgell@bcn.cat - 934 132 576

Documentació disponible:

Document	Tipus	Data
<i>Estudi avaluatiu del programa "Horts al terrat", de l'Ajuntament de Barcelona, per a persones amb discapacitat intel·lectual i persones amb problemàtica derivada de la salut mental.</i>	<i>Document</i>	01/12/2018
<i>"Ciudades Educadoras - experiencia destacada"</i>	<i>Document</i>	2018
<i>Informe agronòmic de seguiment - IRTA</i>	<i>Document</i>	Desembre 2018
<i>Premi European Public Sector Award</i>	<i>Document</i>	Novembre del 2018
<i>Reculls de premsa</i>	<i>Document</i>	2018 - 2019

EVOLUCIÓ

Actualització a agost del 2022

La pràctica continua desenvolupant-se tal i com està descrita en aquest document.

Pel que fa a la seva transferibilitat, s' han rebut diferents consultes, interessats en conèixer-la, provinents de l'Àrea, d'altres àrees i districtes, de la resta de la ciutat, de la resta de Catalunya i de la resta de l'estat.